HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ועולה גופה מגלן. שמתן דמה במקום שיש תחתיו יסוד למעוטי מזרח ודרום חוץ מתמה למזרח אצל כפון ותמה לדרום אצל מערב דהכי תנן (מדות פ"ג מ"ח) אוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת: **אל יסוד מזבח העולה.** גבי חטאת [נשיא] כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה וה"ל למיכתב אל יסוד המזבח למה לי דכתיב מזבח העולה אצא הכי קאמר אל יסוד מזבח מעשה העולה: **עצניים.** מפני שנתעצלה להיות אחרונה: **והא נא סגי דצאו הכי.** דמצוה לשלש כתות: **לזרוק נפשייהו.** להיות מן הראשונים: **אצא בראון רבי אליעזר.** דאמר בעצמא גבי מכבד דהיינו דומיא דהדחה איכא חיוב חטאת הלכך במקדש כשכבר נעשה צורך גבוה אסור: **החולב.** מושך החלב מן הבהמה: **מחבץ.** מעמיד החלב ועושה ממנו חבילין שקורין מטוג"ש: **אחד זה ואחד זה.** מכבד ומרבץ ורודה אבל מאידך לא קאמרי דתולדות אב מלאכה ניהו כדאמרינן בפרק המצניע ט) ורבי אליעזר משום הכי מחייב חולב משום מפרק מגבן משום בוצה מחבץ משום צורר בהמצניע ומרבץ ומכבד מפרש התם משום אשווי גומות: **ורודה.** מדכתיב (שמואל ג' יד) ויטבול אותה ביערת הדבש: **רב אשי אמר.** לעולם רבנן דאמרי בעצמא נמי שבות הוא ומתני' כר' נתן דאמר שבות שאינה צריכה לא התירו בתקדש: **שאם נשפך דמו של אחד מהן.** לאחר ולא נזרק ממנו למזבח: **נמצא רוס זה מכשירו.** שהרי מעורב בו מן הנשפך: **שמא לא נתקבל בכלי.** אותו שאתה רואה להכשיר שמא לא נתקבל בכלי ותו לא מהניא ליה זריקה דתנן נשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו פסול בזבחים בפרק שני (דף טו.): **אף אני לא אמרתי.** שיועיל אצא כשנתקבל בכלי: **ומנא ידע.** רבי יהודה אם נתקבל בכלי והא חשש בעצמא הוא דקאמר שאם ישפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא היכי מיתקני בהכי שמא לא נתקבל: **להנים זריזין הן.** ולישנא אחרינא שמא לא נתקבל בכלי כל[1] זה שאתה שואב מארץ ונמצאת זורק דם פסול אף אני לא אמרתי למלאות אצא ממקום שיודעין שנשפכו שם דמים שנתקבלו בכלי ואי משום דמיערב בהו מהאי דלא נתקבל כגון דם התמצית הא קא פריך ליה בסיפא וראשון עיקר: **אי זריזין הן.** היכי נשפכין הא זריזין הן וידעי: **אגב זריזותייהו.** שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק מיתשיב מידייהו: **והנא דם התמצית.** של פסחים הרבה מעורב בו ואי נשפך דם של אחד כולו בטל במיעוטו ומה תועיל זריקה שהרי בטל: **דם התמצית.** של חולין ושל קדשים: **באזהרה.** בנאו ונא כרת דכתיב[2] כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' עד כל אוכליו יכרת יצא דם התמצית שאינו דם הנפש ובמסכת כריתות [ד:] מפרש טעמא חמשה לאוין כתיבי בדם ומייתיר חד לדם התמצית: **לענין לפרה.** שאינו ראוי לזריקה: דם

[6] ועולה גופה מגלן אמר קרא [1] אל יסוד מזבח העולה אלמא עולה טעונה יסוד: יצתה כת ראשונה וכו': תנא [3] היא נקראת כת עצלנית והא לא סגי דלאו הכי מאי הוי להו למיעבד אפ"ה איבעי להו לזרוזי נפשייהו כדתני'[4] רבי אומר אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנתו בסם אוי לו מי שאומנתו בורסי ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות: כמעשהו בחול וכו': שלא ברצון מאן אמר רב חסדא שלא ברצון רבי אליעזר דאי רבנן הא אמרי שבות הוא ואין שבות במקדש מאי היא דתניא[7] אחד [8] החולב [5] והמחבץ והמגבן כגרוגרות המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים [2] אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב אשי אמר אפילו תימא שלא ברצון חכמים ורבי נתן היא דתניא רבי נתן אומר שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו: רבי יהודה אומר כום היה ממלא וכו': תניא[9] רבי יהודה אומר כום היה ממלא מדם התערובות שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו אמרו לו לרבי יהודה והלא לא נתקבל בכלי מנא ידעי אלא הכי קאמרי ליה שמא לא נתקבל בכלי אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי מנא ידע [10] כהנים זריזין הן אי זריזין אמאי משתפיך אגב זריזותייהו דעבדי משתפיך והלא דם התמצית מעורב בו רבי יהודה לטעמיה דאמר דם התמצית דם מעליא הוא דתניא[11] דם התמצית באזהרה רבי יהודה אומר בהיכרת [12] והאמר ר' אלעזר מודה ר' יהודה לענין כפרה שאינו מכפר שנא' [2] כי הדם הוא בנפש יכפר דם

החולב בגרוגרות. הקשה ה"ר אפריים דתנן בפ' המוליא (שבת עו:) דשיעור המוליא חלב כדי גמיאה ושיעורי שבת הן שויס לכל המלאכות הוצאה טמינה וקצירה ותירא[8] דשמש חלב כדי גמיאה שהוא שיעור גדול אבל הכא בחולב לגבינה דאחשוני אחשביה שיעורו כגרוגרות דזוטר אבל מי כדי גמיאה זוטר צריך לומר דשמש חלב לגבינה ולכך הכא שיעורו כגרוגרת והא דמיחייב בכדי גמיאה היינו במפרש בהדיא לאכילה ולשמיה דאי שמש חולב לאכילה ולשמיה ולא לגבינ' אפילו היה מפרש בהדיא לגבינה היה לו להתחייב בכדי גמיאה דזוטר הואיל וסתמו לאכול ולשתות כדאמרינן בסוף כלל גדול (שבת עו.) המוליא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב אף על גב דלגמל לא הוי שיעורא בהכי הואיל וסתמא לפרה מיחייב אשיעורא דפרה ויש מפרש דכשהחלב כבר בעין מיחייב בכדי גמיאה אבל חולב לא מיחייב אלא בכגרוגרת דאין אדם טורח לחלוב בפחות מגרוגרת וכי האי גוונא מפליג בהמוליא (שבת עט.) גבי עור לעשות קמיע[6]:

המכבד והמרבץ. ע"כ לאו פסיק רישיה הוא דבפסיק רישיה לא הוה שרי ר"ש לרבץ לכתחלה בשילהי המצניע (שבת לה.) ותימה לר"י דא"כ אמאי מחייב רבי אליעזר כיון דיכול להיות בלא גומות[3] ודוחק לומר דפליגי אי הוי פסיק רישיה אי לא ונראה לר"י דבהא פליגי דר' אליעזר סבר סתם מכבד ומרבץ[9] מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"ל להשוות גומות מיחייב לרבי יהודה הואיל והשוה גומות לבסוף ורבנן סברי דאין מתכוון אלא לכבד ולרבץ בעצמא וליכא אלא שבות. תימה לר"י היכי מתוקמא מתניתין דרבי אליעזר והא בעזרה שהיה לה רצפה אבנים לא שייך בה אשווי גומות ואפילו לכתחלה שרי כדאמר בשילהי המצניע (גם זה שם) אמימר שרא זילחא במחוזא אע"ג דגזרינן בבמה מדליקין (שבת דף כט:) עליתא דשמש אטו עליתא דעצמא מחוזא דאיתה כולה רצופה באבנים לא גזרינן אטו דעיר דעצמא ואור"י דבעזרה בין רובד לרובד היו גומות אי נמי דלרבי אליעזר דאיכא איסורא דאוריתא בכיבוד דעצמא גזרינן עזרה אטו כיבוד דעצמא דכמה שבות אשכחן במקדש בפ' בתרא דעירובין (דף קב:) אבל לרבנן דאפילו בעצמא ליכא אלא איסורא דרבנן אין שבות כי האי במקדש כיון דליכא איסורא דאוריית' בשום מקום.[3] פסק בהלכות גדולות דכיבוד מותר כדאמרינן בהמצניע (דף לה.) גבי ריבוץ האילנא קיימא לן כרבי שמעון דשרי לרבץ לכתחלה ואין נראה לר"י דהא מזיז עפר ממקומו אסרינן בכירה (שבת דף לט.) ובצילה (ד' ח.) ועוד בפרק כל הכלים (שבת דף קכד:) אמרינן אמר רבי מ) (אליעזר) אף מכבדות של תמרה מותר לטלטל ופריך אי מחמה לגל בהא לימא רבי מ) (אליעזר) כו' משמע דפשיטא דהוי מלאכתו לאיסור לכולי עלמא[7] ואף על גב דריבוץ שרי לכתחלה לרבי שמעון בכיבוד אסור דמשוי בה גומות יותר מריבוץ: **שמא לא נתקבל בכלי.** פי' בקונטרס ולא תועיל זריקה משום דנשפך מצואר בהמה וקשה לר"י דמ"מ יזרוק תועיל זריקה לאותו שנשפך אחר שנתקבל בכלי ר"י דהכי פי' שמא לא נתקבל בכלי ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח כדמוכח בכמה דוכתי דדוקא אם עלו בדיעבד לא ידלו וקאמר אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל דסמכינן אזריזות כהנים כדמסיק ודוקא מדם הראוי להתקבל פריך אבל דם התמצית כמיס בעצמא חשיב כיון דאינו ראוי לכיסוי אינו אוסר מ) להעלותו וכי פריך והא דם התמצית מעורב בו ומבטיל ליה ברוב לא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך דעולין אין מבטלין זה את זה אפי' לרבנן כדאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כב.): אטו

הראוי לכפרה, לזריקה על המזבח, ואין לו כרת אבל בדם קדשים והוא שהנפש יוצאה בו שהוא לכפרה, דכתיב בנפש יכפר, דמשמע אין כפרה אלא בדם הנפש (כריתות כב.).

מסורת הש"ס

[1] [זבחים נז. ע"ש], [2] [תוספתא פ"ד ה"ט], [3] ג"ב בז: [סנהדרין ק: קדושין פב:, ד] שבת לה., [5] [זבחים לד: ותף ס. ע"ש], [6] [שבת כ. וש"נ], [7] [תוס' כריתות פ"ג הי"ב] כריתות ד: תולין עד: [זבחים לה.], [8] כריתות כב., [9] [שבת לה.], [10] בס"ד: כוס, [11] [ויקרא יז], [12] [ויותר מבואר בתוס' שבת עו: ד"ה המוליא], [מ] [ל"ל אלעזר], [נ] [אלעזר], [ס] [כיון דאינו לאו לזריקה אינו אסור. רש"ש],

תורה אור השלם

1. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא ד ז

2. כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר:

ויקרא יז יא

גליון הש"ם

תוספות ד"ה המכבד מתכוון לחשוות גומות **אף על פי שא"צ** וכו'. לא זכיתי להבין דאם הוא מתכוין לשווי א"כ צריך שיהי' כן ובעצמא משכחת מכוין ואין צריך לגופו שמכוין לכבי' תשוך הבית אבל לא בשביל הפחם וכן חופר גומא שמכוין לחפור לצורך העפר אבל לא להשתמש בגומא אבל הכא דשווי הגומות הוא מעשה בגין ואם מתכוין להשוות גומות הוי מתכוין לגופו:

מוסף תוספות

א. דאי שיעור גרוגרות קטן מכדי גמיעה את"ש. **שם.** ב. נ"ל. אמאי מחייב ליה לרבי אליעזר הכא, כיון דלאו פסיק רישיה דיכול להיות שלא ישוה גומות. **שם.** ג. וה"ק דאי רבנן שבות הוא משום דאיכא למגזר אטו דעלמא דליכא רצפה וכו' אבל איסורא דאורייתא אינו יכול לבא לרבנן בשום ענין אפי' שלא במקום רצפה והואיל וכן אין שבות כי האי במקדש. **שם.** ד. ואי מותר לכבד א"כ הוי מלאכתו להיתר. **שם.**

רבינו חננאל

שהיו הכהנים מדיחין **העזרה בשבת שלא ברצון חכמים.** אמרינן מאן חכמים ר' אליעזר אבל חכ"א אין שבות במקדש, אלא כל דבר שאיסורו משום שבות מותר הוא במקדש. והדחה מנא לן דמשום שבות היא, מיהא

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ז:

נג ב שם הלכה י:

נד ג מיי' פכ"ח מהל' שבת הלכה ג ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכא סעיף יג וסימן שלז סעיף ח ב:

נה ד מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ד:

לעזי רש"י

מטוג"ש. גושים (של חלב המרץ).

מוסף רש"י

בלא בסם. מוכר בשמים (קדושין פב:). **והמחבץ.** המעמיד החלב בקיפה, ול"ג מחבץ עושה כמין כלי גמי וונתן הקפוי בתוכו ומי החלב שהן נפיוני טוטפין, ולוצין אותן אנקייד"ש (שבת צה.). **המכבד.** את הבית, **והמרבץ.** במים להרבין את האבק אצא יעלה (שם). **חייב חטאת.** לקמיה מפרש טעמא דהרודה אצא דבש חייב משום תולש, מחבץ חייב משום בורר, ומכבד ומרבץ משום בונה (שם). **אחד זה אחד זה.** אחד שבת ואחד יו"ט (שם). **משום שבות.** דילמא כי כנים ליה מתמצאן הגומות שבבית מאליהן והוי בנין (שם). **מדם התערובות.** של פסחים (מעצל הרצפה (זבחים ס.). **שאם ישפך דמו של אחד מהן.** על ידי שהן רבים ונכנסים לעשות נמצא כום זה מכשירו שהרי כולם מעורבים בו, ואי משום דאשעיבוד בדם התמצית אמרינן לקמן ר' יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם ואא אמרינן אחוליה ליה בהתערבו הואיל ובידו לאוסקו (זבחים לד:). **והלא.** זה הנשפך, **לא נתקבל בכלי.** ואיהך כשר הא קיימא לן נשפך מן הצואר על הרצפה ואספו פסול (שם). **מנא ידעי.** רבנן אצא נתקבל, והאא לא מעשה היא אצא סברא היא בעצמא דחייש לשמא נשפך דמו של אחד מהן (שם). **שמא לא נתקבל.** ומנאצ זורק דם פסול (שם). **אף אני לא אמרתי.** שיתסף אצא בנתקבל בכלי (שם לה.). **מנא ידע.** רבי יהודה מנא ידע שנתקבל בכלי (שם). **כהנים זריזין הן.** בקיאין הן בכל, דכתיב בהן (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב (שבת קיד:) אי: דכיון שבנגס לעבודה בידוע שלמדוהו הלכות קודש (ערובין קא.) ומקבלי לכולהו (זבחים לד:). **באזהרה.** ה' לאוין כתיבי בדם, חד לדם התמצית, דכתמרינן בכריתות בפ"ק (שם). **בהיכרת.** דנפקא ליה מריבוי דכל דם (חולין עד:). **כי הדם הוא בנפש יכפר.** דמשמע דאינו חייב אצא על דם